

כּוֹס יְשׁוּעוֹת

חלום הגאולה

הכל מכירים את האסמכתא בתורה לשתיית ארבע כוסות יין בליל הסדר של פסח, כפי שתיקנו חז"ל.

"ארבע כוסות של ליל פסח. רב הונא בשם רבי בניה אמר, כנגד ארבע גאולות שנאמרו במצרים. והוצאתי... והצלתני... וגאלתי... ולקחתי..."

(מדרש רבה בראשית פח, ב)

יש עוד אסמכתא שאינה מוכרת, והיא יותר קדומה. היא מופיעה בחלום שר המשקים של פרעה הקדמון.

שר המשקים מספר את חלומו ליוסף:

"בחלומי והנה גפן לפני... וכוס פרעה בידי ואקח את הענבים ואשחט אתם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה."

(בראשית מ, ט-יא)

יוסף פותר את החלום:

"ויאמר לו יוסף זה פתרון... ונתת כוס פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו."

(שם, פסוקים יב-יג)

בפסוקים האלה, המילה "כוס", מופיעה 4 פעמים. שלוש פעמים בסיפור החלום ופעם אחת בפיתרון. המספר ארבע, מעורר מיד את חכמי המדרש:

"מכאן קבעו חכמים ארבע כוסות של ליל פסח."

(מדרש רבה, שם)

המדרש הזה תמוה מאוד. מה עניין חלומו של שר המשקים לחג הפסח?

בולט לעין, שהחלום הזה הוא לא חלום רגיל. הוא חלום הגאולה של יוסף. עבורו, הוא חבל הצלה אחרי 12 שנות סבל בבית הסוהר הנורא הזה. יוסף איננו אדם רגיל, יוסף הוא סמל. מאסרו של יוסף בבית הסוהר מסמל את עם ישראל, העתיד להיות מעונה בבית העבדים הענק הזה, שנקרא ארץ מצרים. חלום הגאולה הזה, הוא חלום גאולת ישראל ממצרים. הכוסות האלו, מבשרי גאולה הם, ושם ה' מחולל כל אלה, כדברי הפסוק בתהילים:

”כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא.” (תהילים קטז, יג)

ארבע כוסות אלו, הם שורשים ל-4 לשונות הגאולה שהוזכרו ביציאת מצרים. כבר צוין לעיל, כי שלושת הכוסות הראשונות, מוזכרות בסיפור החלום, ואילו הכוס הרביעית, מצוינת בפיתרון.

”וַנִּתֵּן כּוֹס פְּרָעָה בְיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרָאוּן אֲשֶׁר הָיְיָ מִשְׁקָהוּ.”

המשמעות היא, ששלושת הכוסות הראשונות מובילות לכוס הרביעית, כשם שהחלום מוביל לפתרונו.

נקביל את פרשתנו לפרשת 'וארא' ונמצא, כי גם שם שלושת לשונות הגאולה הראשונות, מובילות ללשון הגאולה הרביעית, שהיא תכלית יציאת מצרים. שלושת לשונות הגאולה הראשונות הן:

1. ”וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֵלֹת מִצְרַיִם.”

2. ”וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתָם.”

3. ”וְגֵאֲלֵתִי אֶתְכֶם בְּזָרוּעַ נְטוּיָה...” (שמות ו, 1)

הלשון הרביעית הוא היעד, כפיתרון לחלום.

”וְלִקַּחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיְיָתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים.” (שם, פסוק ז)

נשוב לפרשת שר המשקים. יוסף מוסיף בקשה בנימה אישית משר המשקים:

”כִּי אִם זָכַרְתָּנִי אֶתְּךָ כַּאֲשֶׁר יֵיטֵב לְךָ...”

מה הייתה התוצאה?

”וְלֹא זָכַר שׂוֹר הַמִּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ.”

נשוב ונקביל זאת ללשונות הגאולה שנאמרו בפרשת 'וארא'. מה נאמר אחר ארבע לשונות הגאולה ביציאת מצרים? בקשה אחת שהקב"ה מבקש מישראל: זכרו ואל תשכחו את ה' אלוקיכם, שפדה אתכם מבית עבדים.

"וַיֵּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבִלֹת מִצְרַיִם". (שמות ו, ז)

ומה הייתה התוצאה?

"אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֶוךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". (שמות לב, ד)

ולא זכר עם ישראל את ה' וישכחו.

4 לשונות גאולה

חלום הגאולה החל להתממש בנבואה מדהימה שנאמרה למשה במצרים. נאמרה שם הדרכה מפורטת של ארבעה שלבים בזה אחר זה, הפותחים את שערי החרות, אשר ישפיעו יותר מכל על עם ישראל.

1. "וְהוֹצִאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבִלֹת מִצְרַיִם" -

עם ישראל היו מעורבים ומושרשים בתרבות האלילית של מצרים. משום כך היה צורך בשלב הראשון להפריד אותם מסביבתם פיזית, על ידי גבולות ברורים שנקבעו במכות מצרים.

לדוגמה, במכת החושך נאמר:

"וַיְהִי חֹשֶׁךְ אַפְלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים... וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם". (שמות י, כב)

להוציא את עם ישראל מתחת סבלות מצרים פירושו, להציב קו הפרדה ברור, וליצור חִיץ בין ישראל ובין מצרים.

2. "וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתָם" -

השלב השני הוא השחרור הרגשי ונפשי מן העבדות. גם אחרי ההפרדה הפיזית, עדיין תודעת העבדות קיימת. העבד, שאינו יודע טעמה של חירות, מעדיף להמשיך ולאכול את הקישואים ואת הבצלים מידי אדונו, על פני הליכה אל חירות בלתי נודעת. צריך לנתק אותו מן ההרגל התודעתי לעבדות.

3. "וְגֵאֲלֹתֵי אֶתְכֶם בְּזִרְעֵ נְטוּיָהּ וּבְשִׁפְטֵימָם גְּדֹלִים" -

השלב השלישי נושא את העם בתקווה גדולה קדימה. התרוממות מן הדאגה הפרטית היום יומית של כל אחד ואחד, אל רוח חיים של אחדות לאומית. עשייה משותפת, הליכה ביחד, בניית בית לאומי לעם ההולך למצוא לו מקום לגידול ולהתפתחות. **שלב הגאולה**, הוא עיצוב שאיפות לאומיות, הכוללות: עם, ארץ, מלכות, וזהות לאומית.

4. "וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים" -

זהו השלב המכריע, שבעבורו הייתה כל יציאת מצרים. השלב הרביעי הוא הפתרון של חלום הגאולה. בשלב הזה נקבע הכיוון הרוחני הגדול של העם. לא סתם עם ככל העמים, אלא עם מיוחד לה', הנושא את שמו והולך בדרכיו, ומשפיע על כל גויי הארץ.

הכתוב הזה מדגיש, כי לא רק שהעם יהיה מיוחד לה', אלא גם ה' יקדיש ויחד את עצמו, למען עמו ישראל.

ארבעת השלבים האלו נחרטו בתודעת העם, והם בקצרה:

1 - הפרדה פיזית. 2 - שחרור רגשי. 3 - עיצוב שאיפות לאומיות. 4 - יעד רוחני.

4 כוסות

נתבונן בכוסות שר המשקים.

"בַּחֲלוּמֵי וְהִנֵּה גֶפֶן לְפָנַי. וּבְגֶפֶן שְׁלֵשָׁה שָׂרִיגִם וְהִיא כְּפֶרַחַת עֲלֵתָהּ נֹצֵה הַבְּשִׂילוֹ אֲשֶׁכֶּלְתִּיהָ עֲנָבִים.

וְכֹס פְּרָעָה בְּיָדִי וְאָקַח אֶת הָעֲנָבִים וְאֲשַׁחַט אֹתָם אֶל כּוֹס פְּרָעָה וְאֶתֵּן אֶת הַכּוֹס עַל כַּף פְּרָעָה."

1. הוצאת הענבים (בצירתם) מעץ הגפן - מקבילה ל"הוצאתי".

2. המרת הענבים ליין - מקבילה למחיקת רגש העבדות, שהוא "הצלתי".

3. מתן הכוס על כף פרעה - חזרה לשירות ושאיפה ממלכתית. מקביל ל-"וגאלתי".

"וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרְנִי... וְנָתַתְּ כּוֹס פְּרָעָה בְּיָדוֹ כַּמְשִׁפֵּט הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיְתָה מִשְׁקָהוּ."

4. פְּתוּרֹן הַיְצִיָּאָה מִבֵּית הַסוּהָר, מִקְבִּיל לְשַׁחְרוּר מִכְבְּלֵי הַחֹמְרוֹת לְעֵבֶר הַתְּפִתְחוֹת רוּחָנִית – "וּלְקַחְתִּי".
כִּנְגַד 4 שְׁלֵבִים אֱלוֹ, יִיסְדוּ רְבוּתֵינוּ 4 כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן בְּלֵיל הַסֹּדֵר. לְכָל כּוֹס יֵשׁ תְּפִקִּיד, הַמְזַכֵּיר אֶת הַנְּבוּאָה הַגְּדוּלָּה וְהַשּׁוֹרְשִׁית.
1. כּוֹס הַיַּיִן הָרֵאשׁוֹנָה הִיא 'קִדְשׁ' – מֵהוֹת הַקִּידוּשׁ הִיא הַתִּיַּחְדוֹת לֵה' וְהִבְדְּלוֹת מִשָּׂאֵר עַמֵּי הָאָרֶץ. בְּדִיּוֹק כִּמוֹ הַלְשׁוֹן הָרֵאשׁוֹן בְּגֵאוּלָּה, "וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלַת מִצְרַיִם".
2. הַכּוֹס הַשְּׁנִיָּיה הִיא 'מִגִּיד' – אֲנַחְנוּ פּוֹתְחִים בְּ"עֲבָדִים הַיַּיִנוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם", וּמִסִּימַיִם בְּ"גֵאוּלָּה יִשְׂרָאֵל". זֶהוּ תֵהִלֵּךְ הַיְצִיָּאָה הַרְגִישִׁית מִן הָעֲבָדוֹת. בְּדִיּוֹק כִּמוֹ "וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבָדֵתָם".
3. הַכּוֹס הַשְּׁלִישִׁית הִיא 'בְּרַךְ' – בְּרַכַת הַמְזוּן. הַבְּרַכָּה פּוֹתְחַת בַּהוֹדָאָה לְשַׁעֲבֵר וּבַעֲיָצוֹב שְׂאִיפָה אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמִלְכוֹת בֵּית דָּוִד. כְּלוֹמֵר, עֵיִצוֹב שְׂאִיפּוֹת לְאוֹמִיּוֹת. זֶה כִּנְגַד "וְגֵאוּלָּתִי אֶתְכֶם".
4. הַכּוֹס הַרְבִּיעִית הִיא 'הִלָּל' – עַלִּיָּה רוּחָנִית גְּדוּלָּה וְדִבְקוֹת בִּה'. הַמְטָרָה שֶׁל כָּל הָעֵרֶב הַנִּשְׁגָּב הַזֶּה הַנִּקְרָא 'לֵיל פֶּסַח' הִיא אֲמִירַת "הִלָּלוּ אֶת שֵׁם ה', יְהִי שֵׁם ה' מְבָרָךְ". זֶה כִּנְגַד "וּלְקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים".

■ האמצעים והיעד

ברור, כי שלושת השלבים הראשונים, הם הכנה לשלב הרביעי, שהוא המשמעותי מכולם.

כל היציאה הפְּלִאִית משעבוד מצרים נועדה למען עיצוב ויצירה של עם מיוחד לה', השונה מעמי העולם. ללא ההגעה ליעד הזה, אין טעם לכל היציאה ממצרים.

ללא הכוס הרביעית שהיא הלל לה', אין טעם לכל הכוסות הקודמות. הצורך המידי הזה בכוס הרביעית, הוא הגורם לכך, שבין הכוס השלישית לרביעית בליל הסדר אסור לשתות יין. הדין הזה הוא סימן עבורנו שאם הגענו לכוס השלישית הכוללת שאיפות לאומיות אנחנו חייבים לחבר אליה את הכוס הרביעית, שכולה התעלות רוחנית.

הדין הזה בולט, מפני שבין הכוס הראשונה לשנייה ובין השנייה לשלישית מותר לשתות יין.

מעשה אבות

כאמור, יציאת יוסף מבית הכלא במצרים, היוותה שורש ליציאת עם ישראל מכלאו במצרים. על השפעת מעשה אבות על בנים, שהיא השפעת שורשים על ענפים, נוכל ללמוד מאברהם אבינו.

אברהם אבינו אבי האומה, נצטווה בנבואה מאת ה', לקום ולהתהלך בארץ ישראל לכל ארכה ולכל רחבה:

”קוֹם הַתְּהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְכָּהּ וּלְרַחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְנַנְנָהּ.”
(בראשית יג, יז)

מהו אותו ערך מוסף גבוה של הליכה בארץ המובטחת, המצדיק ציווי נבואי כה משמעותי מאת ה'?

את התשובה מספק המדרש:

”רבי פינחס... אמר: אמר הקב"ה לאברהם אבינו: צא וכבוש את הדרך לפני בניך.”
(מדרש רבה בראשית מ, ו)

על פי המדרש הזה, תפקידו של אברהם היה להכין פעולות סמליות נבואיות, אשר יקבעו את גורל העתיד. ההליכה הרגלית שלו, תפתח את השער לכיבוש הארץ על ידי בני ישראל, ארבעה דורות מאוחר יותר.

את ההקבלה המופלאה הזו נוכל לראות בריכוז פעולותיו של אברהם אבינו.

1. אברהם אבינו יורד למצרים מפני הרעב בארץ – בני יעקב יורדים למצרים בעקבות הרעב בארץ.

2. פרעה מלך מצרים מוכה קשות בנגעים גדולים על לקיחתה של שרה אשת אברהם – פרעה וכל מצרים, מוכים מכות קשות וכואבות בעשר המכות.

3. פרעה משלח את אברהם ושרה אשתו ממצרים בליווי רכוש גדול – יציאת ישראל ממצרים, מלווה בכלי כסף וזהב וברכוש גדול.

4. בכל מקום אברהם קורא בשם ה' – בכל מקום ישראל נושאים את שם ה' עליהם.

5. אברהם כורת ברית עם הקב"ה (ברית המילה) – ישראל כורתים ברית עם ה' (ברית התורה).

הרעיון הזה מתומצת בביטוי המפורסם "מעשה אבות – סימן לבנים", והרמב"ן מאריך בו.

כאן נשאלת השאלה הבאה.

מדוע היה צורך לבחור בענקי רוח כאבותינו הקדושים, כדי לסמן את הדרך לדורות הבאים? לאיזה סדר גודל של כוחות פנימיים וכוחות נפש היו נזקקים, כדי להוציא לפועל את סימני הדרך שעליהם נצטוו מפי ה'?

■ מבחן היכולת

בתשובה לשאלה הזו, נפנה אל המפגש ההיסטורי בין אלישע הנביא לבין יואש מלך ישראל:

”וְאֵלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ. וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּבְקֶה עַל פָּנָיו וַיֹּאמֶר:
אָבִי, אָבִי, רִכָּב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו.”
(מלכים-ב יג, יד)

חלון ההזדמנויות, המשפיע וקובע את העתיד, היה ידוע לאלישע הנביא. זאת, למרות העובדה, שהיה מוגבל בגילוי הסוד אשר יכריע את גורל האירועים העתידיים.

אלישע נענה לקריאתו הנואשת של יואש מלך ישראל לעזרה, ומציב אותו בעמדה שתשפיע יותר מכל על עתידו ועל עתיד עם ישראל במלחמותיו עם אויביו. היות והשעה הזאת הייתה גורלית, כל פרט ופרט היה צריך להתבצע רק אחרי פקודה מפורשת מאת הנביא. הפעולה הפשוטה של יריית חץ, פורקה לארבעה שלבים, וכל שלב לונה בהוראת הנביא.

1. ”וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלִישָׁע: קַח קֶשֶׁת וְחֲצִיִּים. וַיִּקַּח אֵלָיו קֶשֶׁת וְחֲצִיִּים.”
2. ”וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: הֲרִכָּב יָדָךְ עַל הַקֶּשֶׁת. וַיִּרְכַּב יָדוֹ וַיִּשֶׂם אֵלִישָׁע יָדָיו עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ.”
3. ”וַיֹּאמֶר: פָּתַח הַחֲלוֹן קְדָמָה. וַיִּפְתָּח.”
4. ”וַיֹּאמֶר אֵלִישָׁע: יָרֵה. וַיִּיר.”

- 1 – הכנת קשת וחיצים. 2 – דריכת הקשת. 3 – פתיחת החלון. 4 – יריית החץ. אלישע הנביא מניח את ידיו על ידי המלך וקורא בקול רם עם יריית החץ:
”וַיֹּאמֶר, חֵץ תִּשְׁוַעָה לָהּ וְחֵץ תִּשְׁוַעָה בְּאַרְם וְהִכִּיתָ אֶת אַרְם בְּאַפֶּק עַד כְּלָה.”

אלישע מסמן את היעד. השמדת האויב מספר אחד של ישראל באותו הזמן, שהוא 'ארם נהריים' היא בבל. כאן עובר אלישע לשלב הבא. הוא מצווה את מלך ישראל לקחת את החיצים ולהכות אותם באדמה.

"וַיֹּאמֶר: קח הַחֲצִיִּים. וַיִּקַּח.

וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: הֲאֵי אֶרְצָה. וַיִּךְ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וַיַּעֲמֵד.

וַיִּקְצֹף עָלָיו אִישׁ הָאֵל־לֵהִים וַיֹּאמֶר: לְהַכּוֹת חֲמֹשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים אֲזַי הַכִּיתָ אֶת

אֶרֶם עַד כְּלָה. וַעֲתָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים תִּכֶּה אֶת אֶרֶם".

(מלכים-ב יג, יד-יט)

הנביא כועס מאוד. זו הייתה החמצה של שעה גורלית ומכרעת. הכעס הוא על המלך יואש, שלא המשיך להכות את החיצים באדמה ובכך קבע את גורל מלחמות ישראל מול 'ארם'.

בשורה התחתונה, עם ישראל ינצח שלוש פעמים בלבד.

כאן המקום לשאול:

1. מדוע אלישע הנביא לא ממשיך להורות למלך להכות את החיצים באדמה? האם חלון ההזדמנות נסגר? האם אין ביד אלישע לעשות מאומה מלבד לספוק את כפיו בייאוש ובמפח נפש?

זאת ועוד.

2. מנין מלך ישראל היה צריך לדעת כמה פעמים עליו להכות בחיצים? אולי מבחינתו, גם שלוש פעמים זה יותר ממה שהיה צריך? ומי יגיד לו שחמש או שש פעמים יספיקו? אולי צריך שבע או שמונה פעמים?

3. נוסף על כל אלה, עלינו להבין כיצד פעולות סמליות כאלו מכריעות את גורל הקרב לדורות הבאים?

מעיון בפרשה הזאת אנו מסיקים, כי אלישע הנביא בחן בדקדקנות את סף כוחותיו הנפשיים והרגשיים של המלך. הוא מודיע לו שכעת הוא נושא על כתפיו את האחריות לתוצאות המלחמות העתידיות. הפעולות שיעשה או שלא יעשה, יקבעו את גורל מערכות ישראל.

לפני שאלישע עורך את מבחן היכולת, הוא רומז למלך שאֵל לו לבצע שום פעולה ללא פקודה. כל פעולה ופעולה לוותה בהוראה מפורשת מפי הנביא. יריית החץ מן החלון יחד עם קריאת הנביא, הכינו את המבחן האמיתי שיערך כעת. אלישע

הנביא יודע כי המלך שרוי בפחד ובתחושת בדידות. זו הסיבה להנחת ידיו על ידי המלך. הפעולה הזאת נועדה לחזק את המלך ולומר לו, אל תירא, כי אתך אני בשם ה'.

הנביא גם יודע, כי המלך שקוע בעבודה זרה ואיננו הולך בדרך ה', וזו הסיבה האמיתית לחולשתו האמונית.

באותה שעה מצווה עליו הנביא להכות את החיצים באדמה פעם אחר פעם. במעמד הנשגב הזה, מרגיש יואש המלך, שאחריות עצומה רובצת על כתפיו בכל פעולה שהוא יעשה. אחריות, הסוחטת ממנו את כל הכוח. הוא מכה את החיצים בפעם השלישית ואין לו כוח להמשיך יותר. חולשתו נובעת מעוונותיו. היה עליו להמשיך עד שיקבל פקודה מפורשת לעצור. הרי אלישע הדריך אותו, כי כל פעולה או הפסקת פעולה, זקוקה להוראה מפורשת.

משלא עשה כך נתגלה, שכוחותיו מוגבלים עד המלחמה השלישית בלבד. אלישע מזהה את חרדתו, אך אין בידו להעניק כוחות נפשיים למלך. או אז הוא מתפרץ במר לבו.

”וַיִּקְצֹף עָלָיו אִישׁ הָאֶלֶּהִים וַיֹּאמֶר: לְהַכּוֹת חֲמִשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים אֶזְכֵּר אֶת אֶת הַכִּיָּת אֶת אָרָם עַד כִּלְהָ. וְעַתָּה שְׁלֵשׁ פְּעָמִים תִּכֶּה אֶת אָרָם.”
(שם)

חלון ההזדמנויות ההוא נסגר. אולם עבורנו, הפרשה המופלאה הזאת היא כפנס המאיר את משמעות 'מעשה אבות סימן לבנים'.

ה' בחר באברהם מפאת הכרתו את כוחותיו הנפשיים הכבירים. ה' בחר ביוסף מאותה סיבה עצמה.

הם נבחרו להוביל מהלכים, טעונים במשא כבד מאוד של אחריות לדורות הבאים. הצלחתם - היא הצלחתו של עם ישראל כולו.

